

Sektionen för socialtjänst och jämställdhet
Elin Holmgren
Kajsa Jansson

Justitiedepartementet

103 33 Stockholm

Förstärkt skydd för den personliga integriteten (SOU 2023:37)

Sammanfattning

Sveriges Kommuner och Regioner, SKR, har beretts möjligheten att ge synpunkter på Förstärkt skydd för den personliga integriteten, SOU 2023:37. SKR har främst fokuserat på de delar av förslaget som rör kommuner och regioner.

SKR tillstyrker utredningens förslag om att kriminalisera oskuldskontroller och oskuldsingrepp.

SKR tillstyrker förslaget att utreseförbud enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, ska kunna beslutas om det finns risk för oskuldsingrepp eller oskuldskontroll men har vissa synpunkter på den ekonomiska konsekvensanalysen.

SKR avstyrker förslaget att underlåtenhet att avslöja eller förhindra äktenskaptvång och barnäktenskapsbrott ska kriminaliseras. SKR anser att denna fråga kräver en djupare analys. Det gäller inte minst frågan om hur en sådan kriminalisering förhåller sig till den anmälningsskyldighet i fråga om barn som far illa som redan gäller idag för vissa yrkesverksamma personer enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL.

SKR:s synpunkter

Kriminalisera oskuldskontroller och oskuldsingrepp

Mot bakgrund av att oskuldskontroller, oskuldsingrepp och utfärdande av oskuldsintyg förekommer i Sverige ser SKR behov av en reglering för att komma åt dessa företeelser.

SKR delar utredningens uppfattning att det är nödvändigt med en allmän straffrättslig lagstiftning för att komma åt dessa företeelser i hela samhället

samt att det inte finns behov av att ändra regelverket för hälso- och sjukvården eller att ge IVO ett förändrat tillsynsuppdrag.

Ur ett hälso- och sjukvårdsperspektiv går förslagen att kriminalisera oskuldskontroller och oskuldsingrepp i linje med Socialstyrelsens uttalande att oskuldskontroller inte är förenliga med svensk lag liksom Svenska läkarförbundets etik- och ansvarsråd och Svenska föreningen för obstetrik och gynekologi, SFOG:s avrådan från oskuldsingrepp. SKR delar dessa åsikter.

SKR instämmer även i uppfattningen att oskuldskontroller inte är förenliga med vetenskap och beprövad erfarenhet och därmed strider mot patientsäkerhetslagen.

Utvidgning av grunderna för utreseförbud enligt LVU

SKR tillstyrker förslaget om att oskuldsingrepp och oskuldskontroll ska inkluderas som omständigheter vid utfärdande av utreseförbud, men anser att regleringen om utreseförbud i första hand bör ändras i enlighet med de förslag som presenteras i Ds 2022:9.

När det gäller konsekvensanalysen vill SKR, i likhet med vad som anges i remissvaret över Ds 2022:9, påpeka att någon kompensation inte beslutades i samband med införandet av tidigare bestämmelser om utreseförbud, med den huvudsakliga motiveringen att de då aktuella förslagen inte skulle innebära mer än marginella kostnadsökningar för kommunerna. I det nu aktuella betänkandet föreslås ännu en utvidgning av utreseförbudet och ett liknande resonemang förs, det vill säga att förslaget inte bör medföra sådana kostnadsökningar för kommunerna som innebär att staten ska kompensera dem. Förekomsten av oskuldsingrepp och oskuldskontroll förefaller dock vara svår att bedöma, varför det enligt SKR även är svårt att förutse konsekvenserna i dessa delar. Om kostnadsökningen är omöjlig att uppskatta bör en uppföljning göras i efterhand vad gäller de faktiska kostnaderna, varpå kompensation ska utgå. SKR vill därtill betona att även om konsekvenserna av ett visst författningsförslag bedöms vara begränsade går det inte att bortse från förhållandet att flera, mindre författningsändringar sammantaget får större konsekvenser. En avsaknad av finansiering för flera nya åtaganden kan påverka socialnämndens verksamhet i en inte obetydlig omfattning.

Underlåtenhet att avslöja eller förhindra äktenskaptvång och barnäktenskap ska kriminaliseras

SKR håller med utredningen om att barnäktenskapsbrott och äktenskapstvång är allvarliga brott som behöver stävjas på alla fronter. Det kan därför finnas skäl att kriminalisera underlåtenhet att avslöja och anmäla vid kännedom om detta. Utredningen anför dock att en kategori av personer

som berörs av förslaget är yrkesverksamma inom skola, hälso- och sjukvård, socialtjänst eller andra personer som är verksamma inom olika offentliga eller privat drivna verksamheter, dit personer som riskerar att utsättas för barn/tvångsäktenskap eller dessas anhöriga hört av sig i förtroende för att få stöd. När det rör personer över 18 år skulle yrkesverksamma inom berörda verksamheter riskera att åtalas för underlåtenhet. En kriminalisering av dessa yrkesverksamma personers underlåtenhet att anmäla är en mycket komplex fråga som SKR anser behöver utredas vidare då utredningen inte presenterar tillfredställande svar på vissa centrala frågor.

SKR anser inte att det tydligt framgår vad ett underlåtenhetsbrott innebär i praktiken för yrkesverksamma. Det redogörs inte för vilka eventuella åtgärder som personal inom exempelvis skolan kan behöva vidta för att undgå straffansvar. Om underlåtenhetsbrottet får till följd att polisanmälan som regel behöver göras vid mottagande om information kring ett möjligt barnäktenskap eller tvångsäktenskap krävs det en vidare analys av konsekvenserna av en sådan ordning. En viktig aspekt som måste tas i beaktande och som utredningen inte för ett resonemang om är hur kriminaliseringen kan komma att påverka individers vilja och benägenhet att vända sig till myndigheter, exempelvis inom socialtjänst eller elevhälsa, för att få stöd och hjälp, om yrkesverksamma måste göra en polisanmälan. SKR anser inte heller att det tydligt framgår av betänkandet hur förslaget om kriminalisering påverkar verksamheter som omfattas av absolut sekretess, såsom familjerådgivningen.

SKR har svårt att förstå vad som menas med att det praktiska utrymmet för en kriminalisering begränsas av att vissa personer inom exempelvis kommunal och regional verksamhet redan har en anmälningsplikt enligt 14 kap. 1 § SoL. Det behöver enligt SKR klargöras om personal inom exempelvis skolan och hälso- och sjukvård, genom att göra en anmälan enligt 14 kap. 1 § SoL, kan undgå straffansvar för underlåtenhetsbrott, eller om det krävs att personalen även gör en polisanmälan.

Vidare förs det inga resonemang vad gäller i vilket skede ansvar uppkommer för underlåtenhetsbrottet. Anställda inom bland annat socialtjänsten kan motta information som ger anledning att misstänka brott men kan, utifrån omständigheterna i det enskilda fallet, göra bedömningen att det inte är lämpligt att polisanmäla brottet. Om en underlåtenhet att anmäla misstänkt brott innebär att den anställde riskerar straffansvar för brott behöver det finnas tydlig information under vilka omständigheter och i vilket skede samt på vilket sätt anställda och yrkesverksamma behöver agera. Det måste finnas en förutsebarhet för såväl yrkesverksamma som andra individer avseende när de riskerar straffansvar för brott. Detta är

särskilt viktigt för de yrkesverksamma som möter individer som riskerar att utsättas för barnåktenskap och tvångsäktenskap.

SKR vill även framhålla att det för anställda och yrkesverksamma inom kommuner och regioner redan idag finns ett straffansvar för tjänstefel, för den som uppsåtligt eller av oaktsamhet vid myndighetsutövning genom bland annat underlåtenhet åsidosätter vad som gäller för uppgiften. Det saknas i betänkandet resonemang avseende gränsdragningen mellan de nu föreslagna underlåtenhetsbrotten och tjänstefel enligt 20 kap. 1 § brottsbalken. Eftersom anställda och yrkesverksamma inom kommunal och regional verksamhet redan idag kan dömas för tjänstefel vid underlåtenhet att fullgöra det som gäller för uppgiften finns det skäl att ifrågasätta om det finns behov av att inkludera denna grupp i straffansvaret för de nu föreslagna underlåtenhetsbrotten.

Sammanfattningsvis finns det enligt SKR en rad frågor som är obesvarade och analysen av konsekvenserna av att införa nya underlåtenhetsbrott är bristfällig. SKR anser att det behövs en fördjupad analys och därmed avstyrker SKR förslaget.

Sveriges Kommuner och Regioner

Anders Henriksson
Ordförande

Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna lämnar reservation med hänvisning till eget yrkande , se bilaga 1. Sverigedemokraterna ansluter sig till deras reservation.

Sverigedemokraterna lämnar reservation med hänvisning till eget yrkande , se bilaga 2. Moderaterna och Kristdemokraterna ansluter sig till deras reservation.

Styrelsen SKR
2023-10-27

Reservation från Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna

Förstärkt skydd för den personliga integriteten - Åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt omvändelseförsök SOU 2023:37

Vi reserverar oss mot beslut med hänvisning till eget yrkande

Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna anser att en kriminalisering av intygande av sexuell oskuld (oskuldsintyg) gällande barn behöver utredas vidare.

Vi yrkar därför att yttrandet ändras som följer:

att det på sida 2 förs in en ny rubrik med följande lydelse Behov av en fördjupad utredning om kriminalisering av oskuldsintyg med brödtexten:

Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), Patientsäkerhetslagen (2010:659) och Patientlagen (2014:821) innehåller regler om att särskilda beaktanden för patienter som är barn och när barn är närstående till en patienter med särskilda behov. FN:s konvention om barnets rättigheter (2018:1197) stadgar i artikel tre att alla åtgärder som vidtas rörande barn i första hand ska beakta vad som är barnets bästa. Hälso- och sjukvårdspersonal är skyldiga enligt lag att anmäla misstanke om att ett barn far illa till socialtjänsten (Socialtjänstlagen 14 kap. 1 §).

Ett utförande av oskuldsintyg är en aktiv handling. Barn har ett ökat skyddsbehov. En förfrågan om utfärdande av oskuldsintyg gällande barn ska alltid föranleda en orosanmälan till socialtjänsten. Mot denna bakgrund anser vi att en fördjupad utredning huruvida kriminalisering av utfärdande av oskuldsintyg för barn, med särskilt beaktande av FN:s konvention om barnets rättigheter, behöver genomföras.

Styrelsen SKR
2023-10-27

Reservation från Sverigedemokraterna

Förstärkt skydd för den personliga integriteten (SOU 2023:37)

Sverigedemokraterna reserverar sig mot beslutet med hänvisning till eget yrkande.

Denna SOU föreslår bland annat att underlåtenhet att avslöja eller förhindra äktenskapstvång och barnäktenskap ska kriminaliseras. Äktenskapstvång och barnäktenskap är allvarliga brott som behöver förhindras på alla sätt som är möjliga. I betänkandet kan man läsa *”Tvångs- och barnäktenskap sker många gånger inom ramen för en hederskontext. Hedersbrottslighet präglas, som riksdagen anført, inte sällan av en tystnadskultur i förhållande till polisen och andra myndigheter. Kriminalisering av underlåtenhet att avslöja brotten skulle kunna bidra till att motverka tystnadskulturen och på sikt bidra till att fler som har kännedom om ett förestående tvångsäktenskap eller barnäktenskap känner sig förpliktade att ingripa eller informera myndigheter om vad som pågår. Sammanfattningsvis är bedömningen att brotten är sådana att en kriminalisering kan bidra till att de förhindras genom ett avslöjande.”* Således talas det starkt för att det är en åtgärd som är rimlig och betydelsefull.

Det kvarstår förvisso vissa frågeställningar kring hur lagstiftningen ska användas. Detta ser vi dock inte som skäl nog att avstyrka förslaget om kriminalisering.

Sverigedemokraterna yrkar därför att yttrande ändras som följer

att sista stycket i sammanfattningen ändras till *”SKR tillstyrker förslaget att underlåtenhet att avslöja eller förhindra äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott ska kriminaliseras. SKR anser dock att det finns ett antal centrala frågor som kvarstår kring förslaget som behöver förtydligas”*

att första stycket under rubriken **”Underlåtenhet att avslöja eller förhindra äktenskapstvång och barnäktenskap ska kriminaliseras”** ändras till *”SKR håller med utredningen om att barnäktenskapsbrott och äktenskapstvång är allvarliga brott som behöver stävjas på alla fronter. Det kan därför finnas skäl att kriminalisera underlåtenhet att avslöja och anmäla vid kännedom om detta.”*

att tredje stycket under rubriken **”Underlåtenhet att avslöja eller förhindra äktenskapstvång och barnäktenskap ska kriminaliseras”** ändras till *”SKR anser inte att det tydligt framgår vad ett underlåtenhetsbrott innebär i praktiken för yrkesverksamma. Det redogörs inte för vilka eventuella åtgärder som personal inom exempelvis skolan kan behöva vidta för att undgå straffansvar. SKR anser inte heller att det tydligt framgår av betänkandet hur förslaget om kriminalisering påverkar verksamheter som omfattas av absolut sekretess, såsom familjerådgivningen.”*